

ZVĒRAUDZĒŠANA LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBĀ

Pētījums

Dzīvnieku brīvība, 2021

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi	2
Ievads	3
1. Latvijas zvēraudzētavu tiešā ekonomiskā ietekme	4
Vispārējie finanšu rādītāji	4
Ietekme uz darba tirgu	6
Ietekme uz valsts budžetu	8
Pieprasījums pēc zvēradām	10
Kapitāla pieejamība	11
Devums citām nozarēm	12
2. Likumu grozījumu ietekme	14
Juridiskais konteksts un precedenti citās valstīs	14
Pārejas periodi un kompensācijas	15
Paredzamā ietekme Latvijā uz darbaspēku, nodokļiem un tautsaimniecību kopumā	16
Secinājumi	17

SAĪSINĀJUMI

AS - Akciju sabiedrība
 ES - Eiropas Savienība
 LDC - Lauksaimniecības datu centrs
 NVO - Nevalstiskā organizācija
 PVD - Pārtikas un veterinārais dienests
 SIA - Sabiedrība ar ierobežotu atbildību
 VVD - Valsts vides dienests

IEVADS

Pirms pieņemt lēmumu par zvēraudzēšanas aizliegumu, piemēram, ētisku apsvērumu dēļ, ir būtiski apzināties šīs nozares ietekmi uz tautsaimniecību. Tādēļ šajā pētījumā ir apskatīta šīs nozares tiešā ietekme uz Latvijas tautsaimniecību: apgrozījums, grāmatvedības peļņa, eksports, nodarbinātība reģionālā dalījumā un fiskālā ietekme. Analizētas arī nozares perspektīvas, ņemot vērā gan pieprasījumu, gan piedāvājumu (darbaspēku un kapitāla izmaksas) ietekmējošus faktorus. Analizēta arī potenciālā zvēraudzēšanas aizlieguma ietekme, ņemot vērā juridisko kontekstu – situāciju un precedentus ārvalstīs. Pētījumā atsevišķi apskatīti 20 Latvijas uzņēmumi, kuru īpašumā 2019. gadā bija kažokzvēri (2020.gadā šādu uzņēmumu skaits saruka līdz 10). Galvenie secinājumi ir šādi:

- Zvēraudzēšanas nozīme Latvijas tautsaimniecībā ir samazinājusies un tā ir nerentabla nozare ar relatīvi mazu samaksāto nodokļu apjomu.
- Modes zīmolu atteikšanās no kažokādām un kreditoru viedoklis norāda, ka šī brīža starptautiskā krīze zvēraudzēšanā var nebūt pārejoša.
- Ražošanas faktoriem (darbaspēkam un kapitālam) kļūstot pieejamiem citām nozarēm, kopējie budžeta ieņēmumi var pieaugt.
- Zvēraudzēšanā izmantotās izejvielas – citu lauksaimniecības nozaru tā sauktos blakusproduktus – var izmantot cilvēku un dzīvnieku barības, mēslojuma, kā arī biogāzes ražošanai.

Ņemot arī vērā, ka mūsdienās ir daudz alternatīvu siltiem apģērbiem, varam secināt, zvēraudzēšanas nozare ir gan maznozīmīga, gan aizstājama tautsaimniecības daļa (skat. 1. attēlu).

1. attēls. Zvēraudzēšanas loma Latvijas tautsaimniecībā.

Tātad gan no nodokļu ieņēmumu, gan nodarbinātības, gan potenciālo investoru un saistīto nozaru aspektiem, zvēraudzēšana nebūtu jāuzskata par neatņemamu tautsaimniecības sastāvdaļu.

1. LATVIJAS ZVĒRAUDZĒTAVU TIEŠĀ EKONOMISKĀ IETEKME

Vispārējie finanšu rādītāji

Pamatojoties uz Lauksaimniecības datu centra (LDC) sniegto informāciju, komersantu skaits, kuru īpašumā ir kažokzvēri, no 2017. līdz 2019. gadam saruka no 20 līdz 15, savukārt 2020. gada 1. jūlijā kažokzvēri bija 10 komersantiem¹. 2020. gadā ir reģistrēta viena jauna juridiskā persona – “CR 7” un vēl vienai juridiskai personai – “Velvet Mink” īpašumā ir ūdeles, kaut arī to nebija 2019. gada jūlijā. “Velvet Mink” ir uzņēmums ar 523 ūdelēm, savukārt “CR 7” ir “Grobiņas” jaunā īpašnieka “Crowdestor Investments” riska nodalīšanas meitasuzņēmums, kurš iegādājies daļu no “Grobiņas” aktīviem, t.sk. 146705 ūdeles. Vairākumam uzņēmumu, tajā skaitā pieciem lielākajiem (skatīt 3. tabulu), “citu dzīvnieku audzēšana”² ir pamatdarbības veids un norāda uz zvēraudzēšanu kā galveno apgrozījuma avotu.³ Vienam no uzņēmumiem (“AHN PO”) ar 333,28 tūkstošu eiro apgrozījumu 2018. gadā, īpašumā uz 2019. gada 1. jūliju bija vien 1422 šinšillas un 2020. gadā nebija neviena kažokzvēra, kas norāda uz to, ka šai komercsabiedrībai kažokzvēru audzēšana visdrīzāk nav pamatdarbības veids. Tādēļ zvēraudzēšanas ekonomiskā ietekme varētu būt pat mazāka, nekā par to ļauj spriest pieejamie dati.

Apkopojot Latvijas zvēraudzēšanas uzņēmumu pamatkapitāla (turpmāk — PK) sadalījumu rezidentu un nerezidentu griezumā, ir iespējams noteikt ārvalstu kapitāla piesaisti šajā nozarē (skatīt 1. tabulu). Pēc reģistrētā PK sadalījuma, **ārvalstniekiem pieder četras reizes vairāk zvēraudzētavu kapitāla**. Gan jāatzīmē, ka divi Latvijas uzņēmumi ir mazkapitāla sabiedrības ar ierobežotu atbildību un 1694 eiro kopējo apgrozījumu 2018. gadā. Papildu apgrozījuma, pašu kapitāla un darbinieku skaita rādītāji tika aprēķināti proporcionāli ieguldītajam PK. Piemēram, ja uzņēmuma 20 daļas pieder rezidentiem un 10 — nerezidentiem, tad no sešiem uzņēmumā nodarbinātajiem četrus nodarbinātos ieskaita rezidentu kapitāla segmentā un divus nodarbinātos — nerezidentu segmentā. Deviņiem no 20 analizētajiem uzņēmumiem 2018. gada beigās pašu kapitāls bija negatīvs.

Rādītājs 2019. gada pārskatā	Rezidentiem	Nerezidentiem
Reģistrētā PK vērtība, milj. eiro	2,26	13,52
Pašu kapitāls proporcionāli PK īpašnieku rezidences statusam, milj. eiro	1,38	5,52
Apgrozījums proporcionāli PK īpašnieku rezidences statusam, milj. eiro	3,49	8,66
Darba ņēmēju sadalījums proporcionāli PK īpašnieku rezidences statusam	153	138

1. tabula. Pamatkapitāla sadalījums pēc dalībnieka vai patiesā labuma guvēja rezidences statusa⁴

Lielāko daļu PK veidoja nerezidentu ieguldījumi, kas nodrošināja arī lielāku apgrozījumu, savukārt rezidentiem ar kopumā mazākiem ieguldījumiem raksturīga lielāka nodarbināto skaita attiecība pret ieguldīto kapitālu. Nerezidentu investīcijas 2018. gada beigās lielākoties veido “Baltic Devon Mink” 9,61 milj. eiro reģistrētais PK ar patiesā labuma guvēju Nīderlandē. Jāpiezīmē, ka zvēraudzēšana

1 Lauksaimniecības datu centrs. Atbildes biedrībai Dzīvnieku brīvība. Par visām Latvijā šobrīd esošajām kažokzvēru audzētavām (uz 01.07.2017., 07.10.2019. un 01.07.2020.)

2 Atbilstoši Eiropas Kopienas 2. redakcijas saimnieciskās darbības statistiskās klasifikācijas koda nosaukumam.

3 Valsts ieņēmumu dienests. Informācija par komersantu 2018. gadā veiktajiem maksājumiem valsts kopbudžetā. (21.12.2019.) <https://www6.vid.gov.lv/SNK>

4 Uzņēmumu reģistra 2019. gada pārskatu un dalībnieku dati, AS “Grobiņa” – 2018.gada rādītāji (06.12.2020.) <https://info.ur.gov.lv/#/data-search>

Nīderlandē tika aizliegta 2015. gadā ar pārejas periodu līdz 2024. gadam. Savukārt 2020. gada 28. augustā jaunā koronavīrusa izplatības zvēraudzētāvās dēļ tika nolemts par gala termiņu noteikt 2021. gadu.⁵

LDC sarakstos minēto komersantu iesniegtajos uzņēmuma gada pārskatos norādītā neto apgrozījuma summa 2018. gadā samazinājās par 2,88%, salīdzinot ar 2017. gadu (skatīt 2. tabulu). Tā kā nozarē kopumā ir zaudējumi, 2. tabulā ir ņemta vērā arī nozares neto peļņa, kas samazina, bet nenovērš nozares kopējos zaudējumus. Proporcionāli zvēraudzētavu apgrozījums sastāda 0,049% no 29,15 mljrd. eiro iekšzemes kopprodukta 2018. gadā, un 0,036% no 30,46 mljrd. eiro iekšzemes kopprodukta 2019. gadā.⁶ 71,2% no zvēraudzētavu apgrozījuma 2018. gadā nodrošināja pieci uzņēmumi, no kuriem otrajam lielākajam – AS “Grobiņa” (22,0%) – 2019. gada 31. oktobrī tika pasludināts maksātnespējas process.⁷

Gada pārskatu dati	2017. gadā	2018. gadā	2019. gadā ⁸	Izmaiņas	
				milj. eiro	%
Apgrozījums, milj. eiro	14,70	14,27	11,12	-3,21	-22,38
Nozares kopējie zaudējumi, milj. eiro	6,31	7,01	4,37	-2,85	-39,46

2. tabula. Zvēraudzētavu gada pārskatu rādītāji⁹

Kažokādu eksports¹⁰ 2018. gadā bija 13,75 milj. eiro faktiskajās cenās, kas ir 0,11% no Latvijas 12,75 mljrd. eiro eksporta attiecīgajā gadā un ir par 1,84 milj. eiro jeb 11,78% mazāk nekā 2013. gadā.¹¹ 2019. gadā kažokādu eksports sastāda 7,02 miljonus eiro, kas ir 0,05% no Latvijas 12,97 mljrd. eiro eksporta attiecīgajā periodā un ir par 8,54 milj. eiro jeb 54,97% mazāk nekā 2013. gadā.¹²

Līdzīgi kā iepriekšējos gados, arī 2019. gadā zvēraudzētāji strādāja ar vairāku miljonu lieliem zaudējumiem.¹³ Vislielākie zaudējumi (3,06 milj. eiro) ir nozares lielākajam uzņēmumam “Baltic Devon Mink” (skatīt 3. tabulu).

5 Stand van zaken SARS-CoV-2 bij nertsen, OMT-Z advies en voorgenomen beleid nertsenhouderij (28.08.2020.) https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z15169&did=2020D32681

6 Centrālā statistikas pārvalde. Iekšzemes kopprodukts un kopējā pievienotā vērtība. (22.12.2019.) <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/ekonomika/ikp/galvenie-raditaji/iekszemes-kopprodukts-un-kopeja-pievienota-vertiba>

7 LURSOFT IT. Uzņēmuma gada pārskati. (2019) <https://www.lursoft.lv/>

8 Nav AS “Grobiņa” datu, kurai 2019. gadā uzsākts maksātnespējas process.

9 Uzņēmumu reģistra 2018. gada pārskatu dati (24.10.2019.) <https://info.ur.gov.lv/#/data-search>

10 Kombinētās nomenklatūras kods 43000000 ar Centrālās statistikas pārvaldes pierēķinu un bez koda 43040000.

11 Centrālā statistikas pārvalde. Eksports un imports pa valstīm, valstu grupām un teritorijām - ikmēneša dati. (22.12.2019.) http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/LV_SQL/START__01/ATCN/table/tableViewLayout1/

12 Centrālā statistikas pārvalde. Preču eksporta un importa vērtība sezonāli un kalendāri izlīdzināta pa mēnešiem. (23.12.2019.) http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/LV_SQL/START__01/ATCN/table/tableViewLayout1/

13 LURSOFT IT. Uzņēmuma gada pārskati. (2019) <https://www.lursoft.lv/>

Uzņēmums	Gada pārskatu rādītājs	2018. gadā	2019. gadā	Izmaiņas	
				milj. eiro	%
SIA BALTIC DEVON MINK	Apgrozījums	3,81	6,39	2,59	0,00
	Peļņa (+) vai zaudējumi (-)	-4,68	-3,06	1,62	0,00
AS GROBIŅA	Apgrozījums	3,14	Nav datu; aktuāls maksātspējas process; aktīvus apsaimnieko SIA "CR 7"		
	Peļņa (+) vai zaudējumi (-)	-0,34			
SIA LARIX SILVA	Apgrozījums	1,16	0,30	-0,85	0,00
	Peļņa (+) vai zaudējumi (-)	-0,42	0,76	1,18	0,00
SIA GAUJA AB	Apgrozījums	1,05	1,00	-0,05	0,00
	Peļņa (+) vai zaudējumi (-)	-0,34	-0,07	0,27	0,00
SIA PROUD CITY ENTERPRISES	Apgrozījums	1,01	0,54	-0,47	0,00
	Peļņa (+) vai zaudējumi (-)	-0,14	-0,21	-0,06	0,00

3. tabula. Piecu lielāko zvēraudzētavu gada pārskatu rādītāji (milj. eiro)¹⁴

3. tabulā analizēto kapitālsabiedrību apgrozījums sastāda 71,21% no zvēraudzēšanas nozares apgrozījuma 2018. gadā. Maksātspējīgā AS "Grobiņa" ir vienīgais no pieciem lielākajiem uzņēmumiem, kas 2018. gadā spēja mazināt zaudējumus, sašaurinot ražošanas izmaksas par 55,08% un pārdodot kažokādu krājumus.

No 3. tabulā minētajām kapitālsabiedrībām visām, izņemot AS "Grobiņa", ir pieejami gada pārskati par 2019. gadu. Šiem uzņēmumiem 2019. gada pārskata periodā apgrozījums bija par 42,64% mazāks par 2018. gada pārskata periodu, samazinoties no 3,22 miljoniem eiro līdz 1,85 miljoniem. Divām komercsabiedrībām 2019. gadā bija 277,82 tūkstoši eiro zaudējumi, savukārt SIA "Larix Silva" izdevās gūt 758,17 tūkstošu eiro neto peļņu. Lai gan SIA "Larix Silva" apgrozījums 2019. gada pārskata periodā ir 304,94 tūkstoši eiro un bruto zaudējumi bija 529,49 tūkstoši eiro, gūto peļņu nodrošināja pārējie saimnieciskās darbības ieņēmumi, kuru avots visdrīzāk ir saistīts ar 836,44 tūkstošu eiro samazinājumu nekustamo īpašumu aktīvu pozīcijā.

Ietekme uz darba tirgu

Pētot zvērsaimniecību ietekmi uz nodarbinātību trijos Polijas apgabalos ar īpaši lielu zvēraudzētavu skaitu, pētniekiem neizdevās atrast pozitīvu saikni starp zvēraudzēšanas nozares izaugsmes tendencēm un nodarbinātību pat laikā, kad no Polijas eksportēto kažokādu vērtība vienā pārskata gadā pieauga četras reizes.¹⁵ Pētnieki secināja, ka **šajā nozarē ir augsta darbinieku mainība**, uz ko norāda bijušo darbinieku skaits, kas ir sešas līdz deviņas reizes lielāks par aktīvi nodarbināto skaitu.¹⁶ Darbinieku mainība tiek skaidrota ar īpaši smagiem darba apstākļiem zvēraudzētavās, izceļot smaku, ilgu darba laiku un dzīvnieku kodumus, kā arī minot aukstumu ziemas periodā un sliktā stāvoklī esošas labierīcības vai saimnieciskās telpas.¹⁷ Līdzīgus darba apstākļus apstiprināja arī daļa no 2019.-2020. gadā intervētajiem bijušiem vai

14 Uzņēmumu reģistra 2018. gada pārskatu dati (24.10.2019.) <https://info.ur.gov.lv/#/data-search>

15 T. Marcinkowski, J. Urbański. The Attitude of Local Residents Towards Fur Farms in Poland. (2018) <https://www.furfreealliance.com/wp-content/uploads/2018/09/Local-impact-Poland.pdf>

16 T. Marcinkowski, J. Urbański. The Attitude of Local Residents Towards Fur Farms in Poland. (2018) <https://www.furfreealliance.com/wp-content/uploads/2018/09/Local-impact-Poland.pdf>

17 T. Marcinkowski, J. Urbański. The Attitude of Local Residents Towards Fur Farms in Poland. (2018) <https://www.furfreealliance.com/wp-content/uploads/2018/09/Local-impact-Poland.pdf>

esošiem Latvijas zvēraudzētavās nodarbinātajiem.¹⁸ Kopumā zvēraudzēšanas nozarei jābūt spējīgai nodrošināt konkurētspējīgus darba apstākļus, bet var sagaidīt, ka sarūkošais pieprasījuma līmenis tirgū un ilglaicīgie zaudējumi turpinās veidot spiedienu uz darbaspēku. Būtiski uzsvērt, ka **mazkvalificēts, īslaicīgs un bīstams darbs** ir pretrunā ar Nacionālā attīstības plāna rīcības virzieniem *Cienīgs darbs, Kompetenču attīstība un Vesels un darbaspējīgs cilvēks*.¹⁹

Kopā 2019. gadā Latvijas zvēraudzētavās tika nodarbināti 192 cilvēki (skatīt 4. tabulu). Pieņemot, ka zvēraudzēšanas uzņēmumi nodarbina darba ņēmējus lielākoties tajā teritorijā, kurā uzņēmumam ir reģistrēta juridiskā adrese (Rīgā reģistrētiem uzņēmumiem — zvēraudzētavas struktūrvienības adrese), ir iespējams noskaidrot darba vietu izvietojumu reģionu griezumā. Visvairāk zvēraudzētavu un to darbinieku ir Kurzemes plānošanas reģionā, savukārt ne Vidzemes, ne Latgales plānošanas reģionā nav nevienas zvēraudzētavas. Kurzemes plānošanas reģiona datus ir iekļauta arī informācija par AS “Grobiņa” (Valsts ieņēmumu dienesta aprēķinātais vidējais darbinieku skaits 2019. gadā).

Plānošanas reģions	Zvēraudzētavu skaits	Darbinieku skaits
Rīgas plānošanas reģions	1	42
Kurzemes plānošanas reģions	3	66
Zemgales plānošanas reģions	7	84
Vidzemes plānošanas reģions	0	0
Latgales plānošanas reģions	0	0

4. tabula. Zvēraudzētavu un darbinieku skaits plānošanas reģionos 2019. gadā²⁰

Trīs lielākās zvēraudzētavas ar kažokzvēriem uz 2020. gada jūliju pēc nodarbināto skaita atrodas Rīgas, Kurzemes un Zemgales plānošanas reģionos (skatīt 2. attēlu). 2. attēlā atspoguļotie uzņēmumi bija aktīvi arī 2018. un 2017. gadā, bet vidējais darbinieku skaits iepriekš bija par attiecīgi 29,47% un 40,10% lielāks nekā 2019. gadā. Pusi no Kurzemes zvēraudzēšanas nozares darba vietām nodrošināja AS “Grobiņa”.

2. attēls. 2020. gada zvēraudzētavu izvietojums un vidējais darba ņēmēju skaits²¹

18 Dzīvnieku brīvība. Iedzīvotāju aptaujas septiņu Latvijas zvēraudzētavu apkārtnēs. (2019-2020)

19 Pārresoru koordinācijas centrs. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.-2020. gadam.

https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20121220_NAP2020%20apstiprinats%20Saeima_4.pdf

20 2020.gadā aktīvās zvēraudzētavas. Atspoguļots vidējais 2019. gada darba ņēmēju skaits atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta publiskojamo datu bāzei. <https://www6.vid.gov.lv/SNK>

21 Uzņēmumi, kuru īpašumā ir kažokzvēri uz 01.07.2020. Atrašanās vieta attēlota atbilstoši juridiskajai adresei, Rīgā reģistrētiem nodokļu maksātājiem — zvēraudzētavu saimniecības vietai. Atspoguļots vidējais 2019. gada darba ņēmēju skaits atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta publiskojamo datu bāzei.

Tā kā darba tirgus situācija dažādos reģionos atšķiras, iespējams novērtēt, vai zvēraudzēšanas nozare nodrošina darba vietas teritorijās ar īpaši problemātisku nodarbinātības līmeni (skatīt 5. tabulu). Zemgales plānošanas reģionā ir vislielākais zvērsaimniecībās nodarbināto īpatsvars – 0,06% no reģiona darbspējīgo iedzīvotāju skaita. Rīgā, kur ir viszemākais bezdarba līmenis, šī nozare nodarbina 0,01% darbspējīgo. Savukārt **Vidzemes un Latgales plānošanas reģionos, kuros ir augstākais ilgstošā bezdarba līmenis, zvēraudzēšanas nozarē 2020. gadā neviens netika nodarbināts. Kopumā nav pamata pieņēmam, ka šai nozarei ir būtiska ietekme uz nodarbinātību nedz Latgalē vai Vidzemē, nedz reģionos, kur pastāv zvēraudzētavas.**

Plānošanas reģions	Darbspējīgie iedzīvotāji ²²	Reģistrēto bezdarbnieku skaits		Bezdarba līmenis, %	Ilgstošā bezdarba līmenis, %
		Kopā	3 gadi un vairāk		
Rīgas plānošanas reģions	611 586	34 290	234	5,61	0,04
Vidzemes plānošanas reģions	111 250	6 805	447	6,12	0,40
Zemgales plānošanas reģions	142 293	9 834	403	6,91	0,28
Kurzemes plānošanas reģions	139 770	8 515	248	6,09	0,18
Latgales plānošanas reģions	156 270	18 554	4107	11,87	2,63

5. tabula. Bezdarba līmenis 2020. gada jūlijā²³

Zvēraudzēšanas nozares visizplatītākajām profesijām 2019. gadā bija viens no zemākajiem atalgojuma līmeņiem valstī un un arī lauksaimniecības sektorā kopumā. Savvaļas vai kažokādu dzīvnieku kopējiem vidējā stundas tarifa likme ir 4,94 eiro, savvaļas vai kažokādu dzīvnieku audzēšanas lauksaimniekiem – 3,48 eiro²⁴. Vidējā stundas tarifa likme valstī pēc Valsts ieņēmumu dienesta datiem 2019. gadā bija 7,43 eiro, augkopībā un lopkopībā, medniecībā un saistīto palīgdarbību nozarē – 5,43 eiro, mežsaimniecībā – 8,38 eiro.

Ietekme uz valsts budžetu

Zvēraudzēšanas nozare 2019. gadā nodrošināja 0,70 miljonus eiro nodokļu un citu kopbudžeta ieņēmumu (skatīt 3. attēlu) – 0,007% no Valsts ieņēmumu dienesta administrētajiem kopbudžeta ieņēmumiem 9,92 miljardu eiro apmērā²⁵. 2019. gadā nozares kopbudžeta ieņēmumi bija par 0,69 milj. eiro jeb par 49,81% mazāki nekā 2013. gadā un par 58,43% mazāki nekā 2014. gadā.

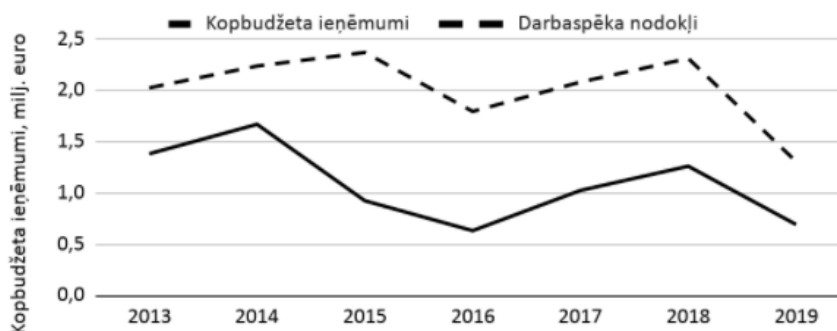
22 Centrālā statistikas pārvalde. Iedzīvotāju skaits darbspējas vecuma grupās statistiskajos reģionos, 2020. gadā. (16.09.2020.) https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/iedz/iedz__iedzrakst/IRG010.px/table/tableViewLayout1//

23 Nodarbinātības valsts aģentūra. Bezdarba rādītāji un NVA aktivitātes 2020. gada augustā. (16.09.2020) <https://www.nva.gov.lv/lv/2020gads>

24 Valsts ieņēmumu dienests. Informācija par izplatītākajām profesijām 2019. gadā. (2020) <https://www.vid.gov.lv/lv/darba-samaksa-2019>

25 Valsts ieņēmumu dienests. Kopsavilkums par budžeta ieņēmumu daļas izpildi 2019. gada 12 mēnešos. (2020) <https://www.vid.gov.lv/lv/kopsavilkums-par-budzeta-ienemumu-dalas-izpildi-2019gada-12-menesos>

3. attēls. Zvēraudzētāju nozares kopbudžeta ieņēmumi²⁶

Lai gan 2019. gada kopējais kopbudžeta ieņēmumu apjoms nav tik zems kā 2016. gadā, darbaspēka nodokļu (iedzīvotāju ienākuma nodoklis un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas) apjoms ir viszemākais aplūkotajā periodā. 2018. gadā kopbudžeta ieņēmumu²⁷ apjoms uz vienu algu saņēmušo strādnieku lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozarē vidēji bija par 992,39 euro jeb 30,08% lielāks nekā apskatītajiem zvēraudzēšanas nozares uzņēmumiem. Darbaspēka nodokļu samazinājums 2019. gadā ir 0,57 milj. eiro jeb par 45,0% mazāk salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu.²⁸ Tas, ņemot vērā nozares darbietilpību, visdrīzāk ir saistīts ar ražošanas apjomu samazināšanos. Darbaspēka nodokļi kopš 2015. gada ir galvenais nozares kopbudžeta iemaksu avots, un to apjoms ir lielāks par kopējiem nodokļu ieņēmumiem, jo zvēraudzēšanas nozares pievienotās vērtības nodokļa atmaksas samazina kopējo budžetā maksājamo summu aptuveni 2 reizes. No 19 zvēraudzēšanas nozares kapitālsabiedrībām sešas 2018. gadā no budžeta saņēma atmaksu summu, kas pārsniedza veiktās iemaksas.²⁹

2019. gada 7. decembrī zvēraudzēšanas nozares nodokļu parāds bija 1,35 milj. eiro, kas ir par 94,22% lielāks nekā nodrošinātie kopbudžeta ieņēmumi 2019. gadā.³⁰ Lielākajam parādniekam – maksātnespējīgajai AS “Grobiņa” – 2020. gada sākumā visu atzīto kreditoru prasības bija gandrīz vienādas ar kapitālsabiedrības bilanci. Uzņēmuma aktīvus lielākoties veidoja nekustamie īpašumi, dzīvnieki un tehnoloģiskās iekārtas.³¹ Pie šādas bilances struktūras pastāv liels risks neizpildīt kreditoru prasības, t. sk. nodokļu saistības. Ņemot vērā šajā pētījumā aprakstītās investīciju, gatavās produkcijas cenu (skatīt sadaļu “Pieprasījums pēc zvērādām”) un nozares kopējās tendences, likvidēt specifiskus zvēraudzēšanai paredzētos aktīvus var izrādīties samērā apgrūtināši. Atbilstoši šai specifikai, 2020. gada pirmajā pusē izsolēs neizdevās pārdot AS “Grobiņa” aktīvus³², un maksātnespējas process līdz 2020. gada decembrim vēl nebija noslēdzies.³³

26 Valsts ieņēmumu dienesta vēstule “Dzīvnieku brīvībai” par informācijas sniegšanu. Nodrošinātie Valsts ieņēmumu dienesta administrētie kopbudžeta ieņēmumi, izņemot Ceļu satiksmes drošības direkcijā iekasētos nodokļus un nodevas. (2020) https://docs.google.com/spreadsheets/d/1J76J3jvT47jZLstX8HA5odZjxkY3PAha4hj_XHAp_Cw/edit#gid=1806658394

27 Valsts ieņēmumu dienesta administrētie kopbudžeta ieņēmumi, izņemot mikrouzņēmumu un transportlīdzekļu nodokļus.

28 Pieņemot, ka nodokļu ieņēmumu kritums par 45% atspoguļo aptuveno nodarbināto skaita kritumu, nodarbināto skaits nozarē 2019. gadā varētu būt sarucis līdz aptuveni 180.

29 Valsts ieņēmumu dienesta vēstule “Dzīvnieku brīvībai” par informācijas sniegšanu. Nodrošinātie Valsts ieņēmumu dienesta administrētie kopbudžeta ieņēmumi, izņemot Ceļu satiksmes drošības direkcijā iekasētos nodokļus un nodevas. (2020) https://docs.google.com/spreadsheets/d/1J76J3jvT47jZLstX8HA5odZjxkY3PAha4hj_XHAp_Cw/edit#gid=1806658394

30 Valsts ieņēmumu dienests. Informācija par komersantu 2018. gadā veiktajiem maksājumiem valsts kopbudžetā. (21.12.2019.) <https://www6.vid.gov.lv/SNK>

31 Uzņēmumu reģistra 2018. gada pārskatu dati (24.10.2019.) <https://info.ur.gov.lv/#/data-search>

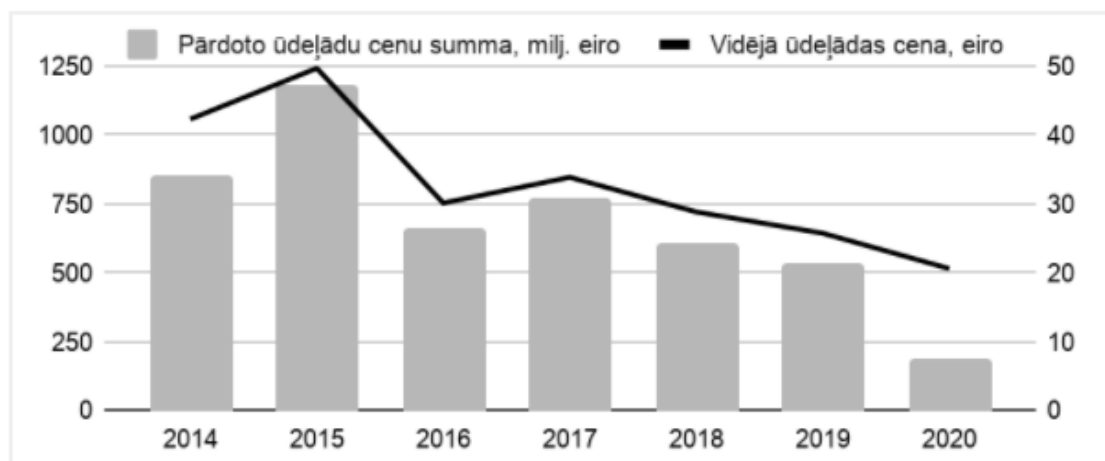
32 Kurzemes Vārds. Saimnieki citi, bet nolaidība tā pati. (01.10.2020.) <http://news.lv/Kurzemes-Vards/2020/10/01/saimnieki-citi-bet-nolaidiba-ta-pati>

33 Maksātnespējas reģistrs. Akciju sabiedrības “Grobiņa” maksātnespējas process. (2020) <https://maksatnespeja.ur.gov.lv/insolvency/proceeding/lv/90125688>

Pieprasījums pēc zvērādām

Pēc LDC datiem 2019. gada 1. jūlijā 99,02% no Latvijā audzētajiem kažokzvēriem bija ūdeles.³⁴ Tādējādi noteicošais faktors Latvijas zvēraudzēšanas nozares sekmīgumam ir pieprasījums pēc ūdeļādām, ko var novērtēt ar cenām un pārdoto kažokādu vērtību izsoļu namos.

Zema pieprasījuma tendences atspoguļo lielākā kažokādu izsoļu nama "Kopenhagen Fur" (60% no pasaules kažokādu tirgus segmenta)³⁵ cenas pēdējo sešu gadu laikā. **Vidējā ūdeļādas cena no 2015. gada līdz 2020. gadam saruka par 58,5% – līdz 20,61 eiro** (4. attēla labā ass) un **kopējā pārdoto ūdeļādu cenu summa par 84,1% – līdz 188,7 milj. eiro** (kreisā ass). 2014. gadā Kopenhāgenas izsolē netika realizēti tikai 0,34% no ūdeļādām, taču 2019. gadā neizdevās pārdot jau 16,91% no izsolē piedāvātajām ūdeļādām, un 2020. gada 8 mēnešos neizdevās realizēt 55,66% no ūdeļādām. **2020. gada decembrī no kažokādu izmantošanas savā uzņēmējdarbībā pilnībā atteikušās bija vismaz 1492 apgērbi, apavu un aksesuāru mazumtirgotāju ķēdes** – tas nozīmē vairāk nekā 75% pieaugumu kopš 2020. gada februāra.³⁶

4. attēls. "Kopenhagen Fur" ūdeļādu izsoļu rādītāji³⁷

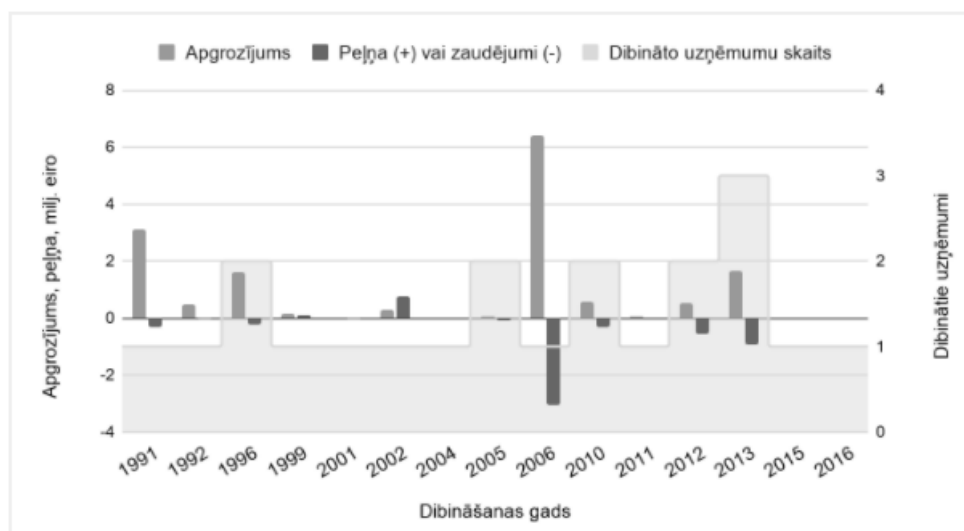
Analizējot finanšu rādītājus par kažokzvēru audzēšanas uzņēmumiem, kas Latvijā aktīvi darbojās 2017. - 2019. gadā, jāņem vērā arī to dibināšanas gads. Jaunu zvēraudzēšanas uzņēmumu dibināšana līdz 2016. gadam notika samērā vienmērīgi pa gadiem (skatīt 5. attēlu). Vislielākās investīcijas tika veiktas 2006. gadā, dibinot lielāko zvēraudzēšanas uzņēmumu Latvijā – "Baltic Devon Mink". Aktīvi darbojas arī 2010. - 2013. gadā dibinātie uzņēmumi, kuri paspēja gūt labumu no tolaik izdevīgām ūdeļādu cenām.

34 Lauksaimniecības datu centrs. Atbildes biedrībai Dzīvnieku brīvība. Par visām Latvijā šobrīd esošajām kažokzvēru audzētāvajām (2019)

35 Kopenhagen Fur. Tīmekļa vietne. (30.01.2020.) <https://www.kopenhagenfur.com/en/about-kopenhagen-fur/auctions/>

36 Fur Free Retailer tīmekļa vietne (01.02.2020.; 06.12.2020.) <https://furfreeretailer.com/>

37 Kopenhagen Fur. Offering / catalogue, results & statistics. (18.09.2020.) <http://194.255.1.99/custreports/MainFrame.aspx>

* 2019. gada pārskatu dati (ja nav pieejami, izmantoti 2018. gada pārskatu dati).

5. attēls. Zvēraudzētāju gada pārskatu rādītāji sadalījumā pa dibināšanas gadiem³⁸

Vienīgi divi pēc 2013. gada dibinātie zvēraudzēšanas uzņēmumi ir praktiski neaktīvi – viens no tiem ar 255,00 eiro apgrozījumu, otrs turpina darbību 2018. gadā bez apgrozījuma. **Kopumā nozarē no 2014. līdz 2019. gadam nav izdevies dibināt aktīvi strādājošus uzņēmumus.**

Kapitāla pieejamība

Zvēraudzēšanu nefinansējamo nozaru sarakstā ir iekļāvušas Nīderlandes bankas ING,³⁹ ABN AMRO,⁴⁰ kā arī Rabobank,⁴¹ kas iepriekš bija galvenā zvēraudzēšanas finansētāja šajā valstī.⁴² Kažokādu tirdzniecību un ražošanu atteikusies finansēt arī Lielbritānijas Standard Chartered banka.⁴³ **No 2019. gada arī Eiropas Rekonstrukcijas un Attīstības Banka (ERAB) savās vides un sociālās politikas nostādnēs norāda, ka nefinansēs ar zvēraudzēšanu saistītus projektus.**⁴⁴

Jāpiezīmē, ka tieši Nīderlandes banku nostādnes var ietekmēt nozari Latvijā, jo mūsu valstī lielākās zvēraudzētavas "Baltic Devon Mink" mātes sabiedrība ir Nīderlandes "Van Ansem Participaties B.V." Turklāt saskaņā ar uzņēmuma gada pārskatiem⁴⁵ lielāko daļu no SIA "Baltic Devon Mink" bilances pasīviem veido tīpašnieku investīcijas (akcijas vai aizdevumi).

38 Uzņēmumu reģistra 2019. un 2020. gadā deklarēto pārskatu un reģistrācijas datumu dati (18.09.2020.)
<https://info.ur.gov.lv/#/data-search>

39 ING. Environmental and Social Risk Framework. (2019)
<https://www.ing.com/Sustainability/Sustainable-business/Environmental-and-social-risk-policies.htm>

40 ABN AMRO. Exclusion List. (2018)
https://www.abnamro.com/en/images/Documents/040_Sustainable_banking/060_Strategy/ABN_AMRO_Exclusion_list.pdf

41 Rabobank. Sustainability Policy Framework. (2018)
<https://www.rabobank.com/en/images/sustainability-policy-framework.pdf>

42 Fur Free Alliance. Dutch bank Rabobank cuts ties with fur industry. (2018)
<https://www.furfreealliance.com/dutch-bank-rabobank-cuts-ties-fur-industry/>

43 Standard Chartered. Position Statement: Agro Industries. (2020)
<https://www.sc.com/en/sustainability/position-statements/agro-industries/>

44 European Bank for Reconstruction and Development. Environmental and Social Policy. (2019)
<https://www.ebrd.com/documents/comms-and-bis/environmental-and-social-policy.pdf>

45 Uzņēmumu reģistrs. Sabiedrība ar ierobežotu atbildību "BAL TIC DEVON MINK". (2020)
<https://info.ur.gov.lv/?#/legal-entity/44103039795>

Tātad, lai gan Nīderlandē zvēraudzēšana sākot ar 2021. gadu būs aizliegta,⁴⁶ Nīderlandes uzņēmumi var turpināt darbību netiešā veidā, t. i., investējot ārvalstīs. Tomēr Nīderlandes bankas izvēlas zvēraudzēšanu nefinansēt. **Var secināt, ka banku skatījumā zvēraudzēšanas nozares finanšu perspektīvas arī ārzemēs un ilgākā termiņā nav pietiekamas, lai apsvērtu iespēju nozares uzņēmumus finansēt.**

Latvijā lielākie no publiski zināmajiem vietējiem zvēraudzēšanas finansētājiem ir AS „Citadele banka” (Citadele), “FlyCap Investment Fund I AIF” (FlyCap) un “SIA Crowdestor Investments” (caur SIA “CR 7”). 2015. gadā AS “Grobiņa” nespēja pildīt saistības pret kreditoriem, t. sk. banku “Citadele”, kā rezultātā tika uzsākts tiesiskās aizsardzības process. Lai turpinātu darbību, AS “Grobiņa” nācās piesaistīt arī riska kapitālu no fonda FlyCap.⁴⁷ Savukārt 2019. gadā AS “Grobiņa” nesaņēma piekrišanu vēlreiz pārskatīt aizdevuma nosacījumus un pasludināja maksātnespēju.⁴⁸ 2020. gada sākumā AS “Grobiņa” iesniegto un atzīto kreditoru prasījumu summa sasniedza gandrīz 19,99 milj. eiro, tajā skaitā nodokļu parādi – 1,05 milj. eiro.⁴⁹ AS “Grobiņa” maksātnespēja, iespējams, ir saistīta ar tās aizdevēja,⁵⁰ pasaules senākā kažokādu izsoļu nama “North American Fur Auctions” (NAFA), maksātnespēju.⁵¹ Ilggadējs NAFA sadarbības partneris atteicās turpināt finansēt NAFA darbību, un NAFA nespēja piesaistīt citu finansējumu.⁵² **Finansējumu AS “Grobiņa” aktīvu iegādei, solot ļoti augstu, riska kapitālam atbilstošu 26% gada likmi, gan izdevies piesaistīt no SIA “Crowdestor”,⁵³ taču par iegādi norit tiesvedība.⁵⁴**

Tātad daudzu kreditoru viedoklis pret zvēraudzēšanas nozares perspektīvām ir noraidošs. Par to liecina gan kreditoru atsacīšanās turpināt finansēt AS “Grobiņa” darbību; gan Nīderlandes banku atteikšanās no zvēraudzēšanas finansēšanas vispār; gan ERAB nostāja; gan NAFA nespēja piesaistīt finansējumu un tam sekojošā maksātnespēja. **Nīderlandes banku un ERAB piemēri parāda, kā publiska nostāja pret zvēraudzēšanu var būt daļa no starptautisku banku ilgtspējas, vides un sociālās politikas.**

Devums citām nozarēm

Zvēraudzēšana ir ļoti resursietilpīga. Lai saražotu 1 kg kažokādu, nepieciešamas 11 ūdeles un kopumā 563 kg barības: vīstkopības un zivsaimniecības blakusprodukti, kā arī graudi.⁵⁵ **Daudzas zvēraudzēšanā izmantotās izejvielas nav blakusprodukti “ražošanas procesa atkritumu” nozīmē⁵⁶, jo zvēraudzēšana**

46 Nīderlandes pārstāvju palāta. Stand van zaken SARS-CoV-2 bij nertsen, OMT-Z advies en voorgenomen beleid nertsenhouderij. (28.08.2020.)

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z15169&did=2020D32681

47 GlobeNewswire. Par AS Grobiņa saistību restrukturizācijas procesa veiksmīgu pabeigšanu, tai skaitā ilgtermiņa Līguma noslēgšanu ar AS “Citadele banka” un aizdevuma līguma noslēgšanu ar FlyCap Investment Fund I AIF un 2014.gada finanšu pārskatu. (29.05.2015.) <https://www.globenewswire.com/news-release/2015/05/29/740330/0/lv/Inform%C4%81cija-par-b%C5%ABtiskiem-notikumiem.html>

48 LA.LV. Maksātnespēja piemeklē kažokzvēru audzētāju Grobiņā. (04.11.2019.)

<https://www.la.lv/maksatnespeja-piemekle-kazokzveru-audzetaju-grobina>

49 Maksātnespējas reģistrs. Akciju sabiedrības “Grobiņa” maksātnespējas process. (2020)

<https://maksatnespeja.ur.gov.lv/insolvency/proceeding/lv/90125688>

50 LETA/LA.LV. Kažokzvēru fermas “Grobiņa” apgrozījums pērn provizoriski sarucis par 27%. (28.02.2019.)

<https://laukos.la.lv/kazokzveru-fermas-grobina-apgrozijums-pern-provizoriski-sarucis-par-27>

51 Deloitte. Insolvency: North American Fur Auction Inc. (10.02.2020).

<https://www.insolvencies.deloitte.ca/en-ca/pages/NorthAmericanFurAuctionInc.aspx>

52 CBC News. Financial uncertainty at historic auction house could cause ‘devastating hit to the fur industry’. (01.11.2019.)

<https://www.cbc.ca/news/canada/saskatoon/north-american-fur-auctions-can-t-guarantee-wild-fur-sale-1.5344486>

53 Fur processing company (II) 100%. Crowdestor (26.09.2026.) <https://crowdestor.com/en/projects/details/2802>

54 Nozīmēto sēžu saraksts 02.11.2020. Kurzemes rajona tiesa. (26.09.2026.) <http://tis.ta.gov.lv/court.jm.gov.lv/stat/html/2841120201102.html>

55 Bijleveld, Marijn & Korteland, Marisa. The environmental impact of mink fur production. (2011)

https://www.cedelft.eu/publicatie/the_environmental_impact_of_mink_fur_production/1131

56 Vardnica.lv. (2020) <https://www.vardnica.lv/svesvardu-vardnica/b/blakusprodukts>

nav vienīgā nozare, kas šos resursus patērē. Alternatīvi izmantošanas veidi ir cilvēku pārtikas produkti (sevišķi zivju produkti), kaķu un suņu barība, barība zivrūpniecībai, bioloģiskais mēslojums, kā arī biogāze.⁵⁷

Tradicionāls veids, kā izmantot pārtikas rūpniecības blakusproduktus, ir dzīvnieku, ne tikai kažokzvēru, barībai. Piemēram, zivju blakusproduktus šādi izmanto cūkkopības un vistkopības nozarēs.⁵⁸ Norvēģijas suņu barības ražotājs un eksportētājs "Norsk Hundefor" par lielāko konkurentu pieprasījumā pēc dzīvnieku izcelsmes blakusproduktiem uzskata tieši zvēraudzēšanas nozari.⁵⁹ Lopkopības un zvejniecības nozares norāda tās pašas izejvielas, ko zvēraudzēšanas nozare. Piemēram, Norvēģijas dzīvnieku pārtikas ražotājs "Norsk Protein" norāda, ka nav tādu dzīvnieku izcelsmes blakusproduktu, ko šis uzņēmums nespētu pārstrādāt.⁶⁰

Turklāt pārtikas nozares blakusproduktu izmantošana biogāzes ražošanā, nevis zvēraudzēšanā, ir veids, kā mazināt fosilā kurināmā izmantošanu un arī siltumnīcefekta gāzu izmešus. Biogāzes ražošana ir plaši izplatīts pārtikas atkritumu izlietošanas veids, piemēram, Zviedrijā un Norvēģijā, turklāt ar lielu izaugsmes potenciālu.^{61 62}

Konkurenci par zvēraudzētavu izmantotajiem resursiem apliecina arī blakusproduktu cenu pieaugums. Piemēram, Norvēģijā⁶³ no 2000. līdz 2015. gadam zvēraudzētavu barības cena pieauga vairāk nekā divas reizes – no 1,30 NOK (0,13 eiro) līdz 3,10 NOK (0,30 eiro) par kilogramu. Līdzīgs pieaugums novērojams arī zivsaimniecības blakusproduktiem Zviedrijā.⁶⁴

Tam, kā tiek izmantoti zvēraudzēšanas blakusprodukti – mirušie dzīvnieki, nav izšķirošas nozīmes nozares ietekmē uz vidi. Kā minēts iepriekš, lai izaudzētu 11 ūdeles, nepieciešami 563 kg barības. Pieņemot, ka vienas ūdeles svars ir 0,9 kg⁶⁵, tās izaudzēšanai nepieciešams 57 reizes vairāk pārtikas, nekā pati ūdele sver. Turklāt šis aprēķins neņem vērā citus resursus, ko izmanto zvēraudzētavas. Tādēļ mirušo dzīvnieku izmantošanas veida sevišķa uzsvēršana⁶⁶ būtībā ir piemērs zaļmaldināšanai (*greenwashing*), t.i., maldinošam mārketingam, kas videi nedraudzīgu darbību uzdod par pretējo.

Tātad, runājot par pieprasījumu pēc citu nozaru izejvielām, zvēraudzēšana nav neaizstājama. Tieši otrādi, **zvēraudzēšana izlieto resursus, kas kļūtu pieejami citām industrijām: piemēram, biogāzes ražošanai, kas ļautu samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas, vai dzīvnieku barības ražošanai.**

57 Djurens Rätt. Biprodukter från slakterier: alternativa användningsområden. (22.05.2018.)

<https://docs.google.com/document/d/0BzfPPSnhXvGwN2RjM3RrcUZ2bIB6Z0h0RFkyN3FTdXZsUXBB/edit#>

58 Mörenytt. Frå problem till resurs. (2016) <https://www.morenytt.no/nyheter/article9310607.ece>

59 Djurens Rätt. Biprodukter från slakterier: alternativa användningsområden. (22.04.2018.)

60 Susanna Lybæk. Biprodukter fra slakterier: Alternative bruksområder. (01.04.2018.)

<https://drive.google.com/drive/folders/0B1R5BTOWscl9QjI5cGVJR3R4MXM>

61 Jordbruksverket. Rötning av animaliska biprodukter. (2016) <http://www.jordbruksverket.se/download/18.37e9ac46144f41921cd3158c/1477303083880/Information%20r%C3%B6tning%20abp.pdf>

62 Susanna Lybæk. Biprodukter fra slakterier: Alternative bruksområder. (01.04.2018.)

63 Susanna Lybæk. Biprodukter fra slakterier: Alternative bruksområder. (01.04.2018.)

64 Regeringskansliet. Djurens välfärd och pälsdjursnäringen. (02.04.2015.) <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2003/10/sou-200386/> <https://fiskeribladet.no/nyheter/?artikkel=43993>

65 Latvijas Daba. Amerikas ūdele - Mustela vison Schreber. <https://www.latvijasdaba.lv/ziditaji/mustela-vison-schreber/>

66 Fur Commission USA. Mink Farms Recycle Waste That Would Otherwise Go to Landfills. (2019)

<https://furcommission.com/sustainability-2-3/>

2. LIKUMU GROZĪJUMU IETEKME

Juridiskais konteksts un precedentii citās valstīs

Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2007. gada 11. decembra regulai (EK) Nr. 1523/2007, ar ko aizliedz laist tirgū un importēt Kopienā vai eksportēt no tās kažu un suņu kažokādas un izstrādājumus no šādām kažokādām (turpmāk – regula Nr. 1523/2007), **Eiropas Savienībā (ES) kopš 2008. gada 31. decembra ir aizliegta kažu un suņu kažokādu tirdzniecība**. Kaži un suņi ir uzskatāmi par lolojumdzīvniekiem un tādēļ to kažokādas un izstrādājumi no tām ES pilsoņiem nav pieņemami⁶⁷. Latvijā konkrētais aizliegums ietverts Dzīvnieku aizsardzības likuma 17. pantā, nosakot, ka mājas dzīvnieku (dzīvnieks, kuru cilvēks tur savam priekam) aizliegts audzēt un izmantot pārtikas un kažokādu ieguvei.⁶⁸

ES ietvaros ir pieņemta arī 2009. gada 16. septembra regula (EK) Nr. 1007/2009, nosakot aizliegumu tirdzniecībai ar izstrādājumiem, kas iegūti no roņveidīgajiem, tostarp roņu kažokādām.⁶⁹ Regulas preambulā ir norādīts, ka roņi ir jutīgas būtnes, kas spēj piedzīvot sāpes, bailes un citas ciešanas.

Lielā daļā Eiropas valstu jau ir ieviests kažokzvēru (lapsu, šinšilu un ūdeļu) audzēšanas aizliegums: Austrijā, Beļģijā, Bosnijā un Hercegovinā, Čehijā, Horvātijā, Lielbritānijā, Luksemburgā, Nīderlandē, Norvēģijā, Serbijā, Slovēnijā, Slovākijā un Ziemeļmaķedonijā. Daļā valstu konkrētais aizliegums jau ir stājies spēkā, un citās aizliegumam ir noteikts pārejas periods.⁷⁰ Dānijā, Itālijā, Šveicē, Vācijā un Zviedrijā ir noteiktas stingrākas kažokzvēru labturības normas vai aizliegumi attiecībā uz atsevišķām dzīvnieku sugām. Vairākās valstīs izskatīšanā ir likumprojekti par kažokzvēru audzēšanas aizliegumu, piemēram, Francijā, Bulgārijā, Igaunijā, Īrijā, Lietuvā, Melnkalnē un Polijā.⁷¹

Zvēraudzēšanas aizliegums tiek apspriests arī Eiropas Savienības līmenī. Piemēram, 2020. gada 16. novembrī Eiropas Padomes Lauksaimniecības un zivsaimniecības padomē tika apspriesta situācija saistībā ar Covid-19 un vismaz 15 miljonu ūdeļu nonāvēšanu Dānijā. ES prezidējošās valsts Vācijas lauksaimniecības ministre norādīja, ka Vācijā zvēraudzēšana vairs nav iespējama, un ka gan sabiedrības veselības, gan dzīvnieku labturības vārdā jautājums par zvēraudzēšanas aizliegumu būtu jāskata arī ES līmenī.⁷²

67 EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (EK) Nr. 1523/2007, ar ko aizliedz laist tirgū un importēt Kopienā vai eksportēt no tās kažu un suņu kažokādas un izstrādājumus no šādām kažokādām (11.12.2007.)

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2007.343.01.0001.01.LAV

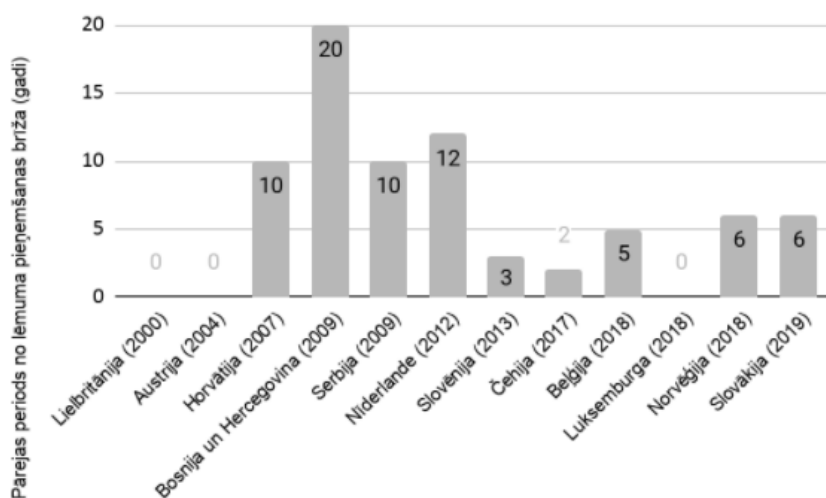
68 Dzīvnieku aizsardzības likuma 17.pants. (09.12.1999.) <https://likumi.lv/ta/id/14940-dzivnieku-aizsardzibas-likums>

69 EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (EK) Nr. 1007/2009 par tirdzniecību ar izstrādājumiem no roņiem. (16.09.2009.) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009R1007&from=EN>

70 Fur Free Alliance. Fur Bans. (2020) <https://www.furfreealliance.com/fur-bans/>

71 Fur Free Alliance. Fur bans. (2020) <https://www.furfreealliance.com/fur-bans/>

72 European Council. Video conference of agriculture and fisheries ministers, 16 November 2020. <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/agrifish/2020/11/16/#>

6. attēls. Zvēraudzēšanas aizliegumi ES valstīs (iekavās - lēmuma pieņemšanas gads)^{73 74}

Pārejas periodi un kompensācijas

Ņemot vērā zvēraudzētāju uzņēmējdarbības intereses, zvēraudzēšanas aizlieguma gadījumā valstis parasti nosaka vienu vai abus no kompensācijas mehānismiem – pārejas periodu, kura laikā atgūt vismaz daļu ieguldījumu, vai finansiālu kompensāciju tūlītējas nozares darbības izbeigšanas gadījumā.

Nav pamata zvēraudzētāju pretenzijai, ka nozares reforma nav iedomājama bez finansiālu kompensāciju izmaksas. Kā parāda Nīderlandes Augstākās tiesas lēmums, pārejas periodu var uzskatīt par pietiekamu, lai kompensētu zvēraudzēšanas aizlieguma radīto ekonomisko ietekmi uz zvēraudzētājiem.

2012. gadā Nīderlandē tika pieņemts ūdeļu zvēraudzēšanas aizliegums, nosakot pārejas periodu līdz 2024. gadam. Reaģējot uz konkrēto aizliegumu, Nīderlandes zvēraudzētāji iesniedza prasību Hāgas tiesā par zvēraudzēšanas aizlieguma atcelšanu, pamatojoties uz Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 26. pantu, Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantu un Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1. pantu (tiesības uz īpašumu). Zvēraudzētāji norādīja, ka konkrētais aizliegums pārkāpj zvēraudzētāju tiesības uz negūto peļņu konkrētajā nozarē.

Konkrētā lieta nonāca līdz Augstākajai tiesai, kura savā spriedumā norādīja, ka zvēraudzēšanas aizliegums nav pretrunā ar Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju, jo Nīderlandē normatīvajā aktā noteikusi pārejas periodu, kura laikā zvēraudzētāji varējuši vismaz daļēji atgūt investīcijas. Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksei negūtā peļņa var tik uzskatīta par īpašumu atbilstoši Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 1. pantam, taču konkrētais Nīderlandes normatīvais akts paredz pietiekami daudz laika, lai pārejas periodā būtu iespējams atgūt ieguldījumus, ko zvēraudzētāji veikuši, un tādējādi paredz pietiekamus pasākumus, lai zvēraudzētājiem kompensētu iespējamus finansiālos zaudējumus, kas potenciāli būtu aizsargājami ar Pirmā protokola 1. pantu.

⁷³ Fur Free Alliance. Fur bans. (2020) <https://www.furfreealliance.com/fur-bans>

⁷⁴ Bosnijā un Hercegovinā sākotnēji pārejas periods noteikts 9 gadi, taču 2017. gadā tas tika pagarināts līdz 2029. gadam, kopā sasniedzot 20 gadu pārejas periodu.

Būtiski atzīmēt, ka 2020. gada augustā Covid-19 izplatības zēraudzētavās dēļ tika pieņemts lēmums Nīderlandes zēraudzētavas slēgt jau 2021. gada sākumā.⁷⁵ Saskaņā ar šo lēmumu zēraudzētājiem tiks piešķirtas kompensācijas, taču tikai tādēļ, ka slēgšanas termiņš tika noteikts tik īss, t.i., pirms nākamās sezonas.⁷⁶ Ņemot vērā augstāk minēto tiesas lēmumu, nav pamata uzskatīt, ka zēraudzētavas būtu saņēmušas kompensācijas, ja termiņš paliktu nemainīgs, t.i., 2024. gads.

Vairākās citās valstīs, piemēram, Vācijā, Austrijā, Slovākijā, Bosnijā un Hercogovinā, Luksemburgā, Ungārijā, Horvātijā un Serbijā zēraudzēšanai tika noteikts pārejas periods bez finansiālu kompensāciju izmaksāšanas.

Paredzamā ietekme Latvijā uz darbaspēku, nodokļiem un tautsaimniecību kopumā

Aizliedzot zēraudzēšanu ar vairākus gadus ilgu pārejas periodu, tūlītēja būtiska ietekme uz zēraudzētavu apgrozījumu, nodarbinātību zēraudzētavās, kā arī budžeta ieņēmumiem no zēraudzētavām nav gaidāma. Ilgākā perspektīvā aplūkosim potenciālo ietekmi uz diviem nodokļu avotiem – darbaspēku un apgrozījumu.

Vairākus gadus ilgs pārejas periods ļaus zēraudzētavu darbiniekiem atrast jaunas darba vietas. Pirmkārt, kā liecina zēraudzētavu apsekojuma rezultāti, tikai maza daļa no zēraudzētavās nodarbinātajiem ir no vietējās apkārtnes. Tātad tie ir cilvēki, kuri ir pietiekami mobili, lai atrastu darbu arī tālākā apkārtnē, ja tāds ir pieejams. Otrkārt, Vidzemes un Latgales plānošanas reģionos, kuros ir augstākais ilgstošā bezdarba līmenis, zēraudzēšanas nozarē 2020. gadā neviens netika nodarbināts. Kopumā, **nav pamata pieņēmumam, ka šai nozarei ir būtiska ietekme uz nodarbinātību nedz Latgalē vai Vidzemē, nedz reģionos, kur pastāv zēraudzētavas.**

Zēraudzēšanas aizliegums varētu kavēt jaunas investīcijas nozarē, ja tādas būtu plānotas. Taču, kā minēts iepriekš, zēraudzēšanas industrija ir krīze: zaudējumi veido gandrīz pusi no apgrozījuma, bankas atsakās finansēt zēraudzēšanu, kas AS "Grobiņa" gadījumā uzņēmumu jau novedis līdz maksātnespējai. Maz ticams, ka šādos apstākļos Latvijā tiek plānotas būtiskas jaunas ilgtermiņa investīcijas šajā nozarē.

Tātad zēraudzēšanas aizlieguma rezultātā darbaspēks kļūs pieejamāks citām nozarēm. Tas var veicināt apgrozījuma pieaugumu un investīcijas citās nozarēs un līdz ar to arī lielākus nodokļu ieņēmumus valstī kopumā, jo zēraudzēšana ir investīcijām nepievilcīga nozare, kas cieš zaudējumus. Ņemot vērā zēraudzētavu ģeogrāfisko novietojumu un darbaspēka trūkumu citās nozarēs, bezdarba pieaugums zēraudzētavu bijušo darbinieku vidū, ja tāds būs, gaidāms īslaicīgs un ar nebūtisku ietekmi uz nodarbinātību un nodokļu ieņēmumiem no darbaspēka. Būtiski atzīmēt, ka starptautiskajā pieredzē ir gadījumi, kad, pārorientējot ražošanu no zēraudzēšanas uz citām lauksaimniecības nozarēm, saimniecības ir spējušas nodarbināt vairāk strādnieku nekā tad, kad audzēja kažokzvērus.⁷⁷

75 Nīderlandes pārstāvju palāta. Stand van zaken SARS-CoV-2 bij nertsen, OMT-Z advies en voorgenomen beleid nertsenhouderij. (28.08.2020.)

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z15169&did=2020D32681

76 The Economist. Covid-19 ends Dutch mink farming. (05.09.2020.)

<https://www.economist.com/europe/2020/09/05/covid-19-ends-dutch-mink-farming>

77 Change.org. Petition Update. "This is Cruelty": Veterinary Ireland calls for fur farming ban. (30.01.2020.)

<https://www.change.org/p/ban-fur-farming-in-ireland/u/24387110>

SECINĀJUMI

Kopš 2015. gada situācija nozarē ir būtiski mainījusies. Nodarbināto skaits, spriežot pēc uzņēmumu likvidēšanas datiem, krities vairāk nekā divas reizes (no 500 līdz mazāk par 200), un ievērojamu daļu no zvēraudzētavu neto apgrozījuma (skat. 3. tabulu) veido finanšu grāmatvedībā aprēķinātie zaudējumi, kas samazina peļņu. Šai situācijai pamatā ir ūdeļādu cenas un pārdotā daudzuma divkārtšs kritums starptautiskajos tirgos, ko savukārt nosaka pieprasījuma tendences – vairāk nekā tūkstoš vadošu modes uzņēmumu ir atteikušies no kažokādu izmantošanas. Zvēraudzētavām kļuvis grūtāk piesaistīt kapitālu – gan ieilgušās krīzes dēļ, gan tādēļ, ka aizvien vairāk banku iekļauj zvēraudzēšanu nefinansējamo nozaru sarakstā saskaņā ar ilgtspējas un sociālās politikas nostādnēm.

Ilgstoši ciešot zaudējumus, zvēraudzēšana atņem resursus, t. sk. darbaspēku, kā arī nodokļu maksāšanas potenciālu rentablākām nozarēm. Zvēraudzētāju nodokļu parāds 2019. gada beigās bija divas reizes lielāks par gada laikā nodrošinātajiem kopbudžeta ieņēmumiem. Viens lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozarēs algots darbinieks 2018. gada kopbudžetā⁷⁸ ienesa vidēji par 30,08% lielākus ieņēmumus nekā viens zvēraudzēšanas nozarē nodarbinātais. Jāatzīmē, ka kopbudžeta ieņēmumi 2019. gadā zvēraudzētājiem saruka par 45,00%.^{79, 80}

Nevar pilnībā izslēgt iespēju, ka pieprasījums pēc kažokādām pasaulē atdzims un zvēraudzēšanas rentabilitāte pieaugs, tomēr vadošo modes namu atteikšanās no kažokādām, zvēraudzēšanas finansētāju lēmumi, kā arī nesenie ražošanas un tirdzniecības aizliegumi ārvalstīs norāda, ka nozare nav ilgtspējīga.

Tomēr tālāka krīze zvēraudzēšanā vai pat tās aizliegšana neradītu draudus Latvijas tautsaimniecībai vai atsevišķām nozarēm, jo zvēraudzēšana kā ekonomikas daļa ir viegli aizstājama. Ir būtiski arī apzināties, ka zvēraudzēšana kā resursu aprites posms nav neaizstājama. Zvēraudzēšanā izmantotās izejvielas – lopkopības t.s. blakusproduktus – var izmantot biogāzes ieguvei, kā bioloģisko mēslojumu, mājdzīvnieku barības ražošanai, kā arī zivrupniecībā un citās lauksaimniecības nozarēs. Ņemot vērā zemo bezdarba līmeni valstī un faktu, ka zvēraudzētavas neatrodas reģionos ar vēsturiski zemu bezdarbu, paredzams, ka zvēraudzētavu darbības pārtraukšana neradīs būtiskas nodarbinātības problēmas. Tieši otrādi, darbaspēks kļūs pieejamāks rentablākām nozarēm ar lielāku samaksāto nodokļu maksāšanas potenciālu. Turklāt, tā kā darbs zvēraudzētavās raksturojams kā mazkvalificēts, īslaicīgs un bīstams, tas jau šobrīd ir pretrunā ar nacionālā attīstības plāna rīcības virzieniem *Cienīgs darbs, Kompetenču attīstība* un *Vesels un darbaspējīgs cilvēks*.

Tāpat zvēraudzēšanas loma Latvijas tautsaimniecībā jau šobrīd ir neliela (zem 0,04% no IKP). Ja pēc zvēraudzēšanas aizlieguma ražošanas faktori pārorientēsies uz rentablākām nozarēm ar lielāku nodokļu maksāšanas potenciālu, ko arī ir pamats gaidīt, aizliegums pozitīvi ietekmēs gan tautsaimniecību, gan budžetu. Kā norāda precedenti ārvalstīs, nav juridisku šķēršļu pārtraukt zvēraudzēšanu ar atbilstošu pārejas periodu finansiālas kompensācijas vietā.

Kopumā varam secināt, ka zvēraudzēšanas nozare ir gan maznozīmīga, gan aizstājama tautsaimniecības daļa. Turklāt zvēraudzēšana saistās arī ar citām problēmām, par ko "Dzīvnieku brīvība" rakstījusi iepriekš⁸¹ (skatīt 7. attēlu):

- Nespēja nodrošināt pieņemamu labturības līmeni:

⁷⁸ Valsts ieņēmumu dienesta administrētie kopbudžeta ieņēmumi, izņemot mikrouzņēmumu un transportlīdzekļu nodokļus.

⁷⁹ Valsts ieņēmumu dienests. Nozaru statistika. (11.02.2020.) <https://www.vid.gov.lv/lv/darba-samaksa-2018>

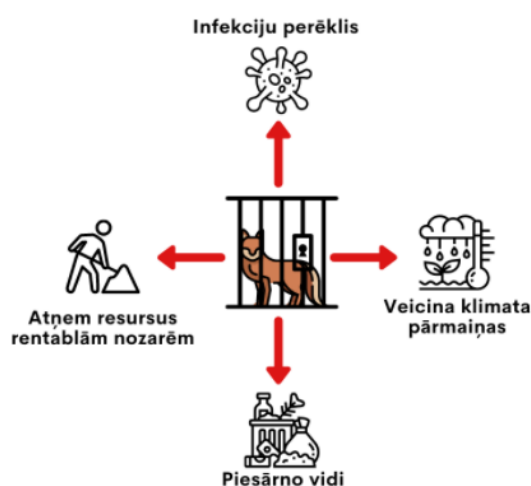
⁸⁰ Valsts ieņēmumu dienesta atbilde uz "Dzīvnieku brīvības" vēstuli. Norādīto nodokļu maksātāju nodrošinātie Valsts ieņēmumu dienesta administrētie kopbudžeta ieņēmumi. (2020)

⁸¹ Dzīvnieku brīvība. Nežēlība, parādi un piesārņojums – Latvijas zvēraudzētavu skaudrā ainava. 30.10.2020. <https://www.delfi.lv/news/versijas/dzivnieku-briviba-nezeliba-paradi-un-piesarnojums-latvijas-zveraudzetavu-skaudra-ainava.d?id=52608355>

- o Neizbēgamas problēmas, ko rada aktīvu teritoriālu plēsēju turēšana šauros sprostos (piemēram, stereotipija).
- o Citas problēmas, ko nerisina arī "starptautiskā labākā prakse" industrijā. Piemēram, mokošas nogalināšanas metodes un labturības novērtēšanas protokolu nespēja garantēt pieņemamu labturības standartu indivīda līmenī.
- o Minimālo prasību neievērošana Latvijas zvēraudzētavās, ko parāda PVD konstatētie pārkāpumi un biedrības "Dzīvnieku brīvība" pētījumi.⁸²
- Ietekme uz zvēraudzētavu apkaimi: vides piesārņojums, kaitējums citām dzīvnieku sugām un faunas anomālijas, par ko liecina vides piesārņošanai izsniegtās atļaujas, iedzīvotāju sūdzības un VVD konstatētie un žurnālistu dokumentētie pārkāpumi.^{83, 84}
- Ietekme uz klimatu: resursu ietilpības dēļ, kas atspoguļojas arī cenā, kažokādas ir pārliecinoši videi nedraudzīgākais apģērba materiāls.⁸⁵
- Zvēraudzētavas var būt Covid-19 perēklis, kā liecina zinātnieku pētījumi^{86, 87} un valdības lēmums slēgt zvēraudzētavas Nīderlandē.

Vairākumam iedzīvotāju Latvijā un citur Eiropā zvēraudzēšana nav pieņemama.^{88, 89} Latvijā 2020. gadā savākti vairāk nekā 29 000 individuālu un vairāk nekā 50 nevalstisko organizāciju parakstu⁹⁰ par zvēraudzēšanas aizliegumu. Tomēr šauru ekonomisko interešu vārdā zvēraudzēšana Latvijā turpinās. Likumdevēju rokās ir noteikt tai beigu termiņu.

Zvēraudzēšanas kaitīgā ietekme

7. attēls. Zvēraudzēšanas nelabvēlīgā ietekme.

82 Dzīvnieku brīvība. Slepens pētījums Latvijas zvēraudzētavā. (2018) <https://www.rikojies.lv/kazok>

83 Kurzemes Vārds. Kas mums ko var padarīt? (08.12.2017.) <https://www.liepajniekiem.lv/zinas/sabiedriba/kas-mums-ko-var-padarit-212519>

84 Kurzemes Vārds. Saimnieki citi, bet nolaidība tā pati. (01.10.2020.) <http://news.lv/Kurzemes-Vards/2020/10/01/saimnieki-citi-bet-nolaidiba-ta-pati>

85 Bijleveld, Marijn & Korteland, Marisa. The environmental impact of mink fur production. (2011) https://www.cedelft.eu/publicatie/the_environmental_impact_of_mink_fur_production/1131

86 Study shows SARS-CoV-2 jumps back and forth between animals and humans on mink farms. News-Medical.Net (02.09.2020.) <https://www.news-medical.net/news/20200902/Study-shows-SARS-CoV-2-jumps-back-and-forth-between-animals-and-humans-on-mink-farms.aspx>

87 Eiropas Slimību profilakses un kontroles centrs. Detection of new SARS-CoV-2 variants related to mink. (12.11.2020.) <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/RRA-SARS-CoV-2-in-mink-12-nov-2020.pdf>

88 Fur Free Alliance / Dzīvnieku Brīvība. Dzīvnieku ētika mūsdienu sabiedrībā. (2019) <https://www.dzivniekubrīviba.lv/assets/downloadable-assets/dzivnieku-etika-musdienu-sabiedriba.pdf>

89 Animalia. 74 percent of Finns already oppose fur farming in its current form — the majority does not accept killing animals for fur. (03.12.2019.) <https://animalia.fi/the-majority-of-finns-does-not-accept-killing-animals-for-fur/>

90 Sabiedrība pret kažokādām. Vēstule Latvijas Republikas Saeimai. <https://www.kazokadas-pagatne.lv/> (06.12.2020.)